

UN FORASTER I EL «MENESTRAL»

PER J. GENOVER MOLAS

LEMA: **Escola de Polidesa**

UN FORASTER i EL «MENESTRAL»

I

Vaig conèixer el «Menestral» al temps millor de l'any per a fer-ho: quan les Fires de Maig.

Fou un maig gentil que precedia un juliol tràgic. Era, naturalment, el maig del 36.

II

Jo acabava d'arribar a Figueres per tal de complir-hi la resta del meu servei militar —nou mesos—. I fou el meu amic F. C., fill i veí de la ciutat, el que em va portar, per primera vegada, al «Menestral».

III

Jo, fins aleshores, només coneixia de la «ciutat del vent» els carrers, els cafès i els cinemes, és a dir, tot el que en coneix el foraster passavolant. Tot ho trobava nou i alegre, als meus ulls de vint-i-dos anys. Però em mancava quelcom que em fes entrar a l'ànima viva de la ciutat, i fou el «Menestral» que me la va fer conèixer.

Què enlluernat que em quedava, jo! Aquell vestíbul, era el d'una Societat o el d'un casal senyorial? Aquella ampla pista de ball era per trenar-hi «javes» i «pasdobles» o per a desgranar-hi minuets al so dels violins i els clavicèmbals, mentre els comtes amb perruca empolvorada feien reverències a les marqueses vestides de seda?

Jo no ho hauria pogut discernir. I és que jo no sabia encara que el «Menestral» era el Casino de l'equilibri social —ni millionaris ni captaires—, de la finor sense encarcaments, del lloc on tothom podia entrar sempre i quan no s'oblidés de què entre els valors de la civilització nostra, un dels que no pot ser substituït és el de la polidesa.

IV

Quan l'endemà, en un descans de la nostra tasca al destacament del

castell, vaig dir als meus quatre companys de feina que jo havia estat al «Menestral», tots en protestaren:

—Tu, al «Menestral», dius? Què va, home, què va!

—No et feia tan pretensions.

—Al «Menestral» un soldat foraster?

—No et deurien deixar passar de la porta.

Aquestes foren les quatre contestes dels meus quatre companys: Oriola, Torrijos, Biedma i González.

Oriola era l'únic català dels quatre. Petit, estrefat, un ull lleugerament desviat, la veu esquerdada, era en braó i seny, el capdavanter de la nostra colla, la paradoxa vivent d'un gran caràcter dins un cos minso i poc agraciat. Quan ell parlava, tots els altres callaven. Estava a menys de tres mesos del seu llicenciament. Va seguir perorant:

—El «Menestral» no és per a soldats com nosaltres.

Vaig discutir-ho.

—Doncs jo n'hi he vist ballar més d'un, ahir.

Oriola no cedi.

—Perquè deu ser d'ací i la gent el coneix. Però amb forasters com nosaltres...

—Però jo no soc pas foraster!

—Com, que no ets foraster? No tens la casa a Barcelona?

—Sí.

—Aleshores...

—Tinc un amic que n'és soci.

—Soldat, també?

—No, no. Té la casa ací.

—Així ja és diferent —concedí Oriola—. Però si vols anar al «Menestral», calça't. L'entrada tinc entès que val dues o tres pessetes.

Els altres companys s'esgarrifaren. Dues o tres pessetes d'un sol cop? Nosaltres —que erem la tropa més ben pagada del castell— cobràvem 1,30 pessetes diàries. Dues pessetes eren, per exemple, el preu de quatre o sis berenars. O bé una tarda de diumenge composta de cafè, copa, «fària» i una entrada general al cinema. I encara amb dues pessetes es podia «alternar» a les cases del peu de la costa.

Però jo comprenia l'esgarrifament. Aquells companys meus —com el noranta per cent dels set cents homes de tropa que aleshores compo-saven la guarnició— a Figueres eren uns desarrelats que enyoraven les seves llars i els seus pobles nadius. Le dues dotzenes de catalans de

dintre aquella tropa potser alguna vegada tornariem a Figueres després del nostre llicenciament. Però per als sis cents vuitanta xicots restants, Figueres i la seva impressionant fortalesa de Sant Ferran no els eren més que un exili forçós, del qual comptaven amb daler els dies que els faltaven per al seu alliberament de l'uniforme. Què se'ls en donava a ells de la ciutat i el seu Casino?

V

No, ells —extremenys, aragonesos, murcians— no eren gent per agradar-se del «Menestral». Els balls que ells coneixien eren els de les «romerías a la Patrona» i —els de més posició— els dels «Círculos de Labradores» dels seus pobles. Al «Menestral» s'hi haurien sentit insuportablement incòmodes.

VI

No els vull faltar —nobles companys absents, morts potser ja, de les hores grises del servei—. El «Menestral» no el podien entendre i —per tant— estimar.

VII

I és que el «Menestral» era i és, més que un Centre Recreatiu o Instructiu, exactament una «Escola de Polidesa».

A la voravia del seu carrer —tradicionalment, el carrer Ample— es pot ser estult, groller, bast. Però a dins... a dins, no, no escauria. Seria tan desorbitat com un baobab en un test de jeranis —com tenia l'immortal Tartarin— o bé, com una nevada en plena canícula, una cosa que per improcident sublevaria els esperits com un vinagre fort. Per entrar al «Menestral» cal tenir cortesia o sentir, quan menys, l'atracció de la cortesia. Puix sinó ja no s'hi entra i —si per rara casualitat s'hi ha d'entrar amb una altra investidura... quan se'n surt un hom se sent tan rejuenit, tan renovat, com si hagués estat sotmès a la mítica aigua llustral.

VIII

Temps a venir vaig estar moltes vegades al «Menestral». Quan la guerra fou vinguda i els soldats ens treguerem els uniformes, vaig poder-m'hi bellugar millor, sentir-m'hi més endinsat.

I llavors, anant de paisà, jo ja no sentia el «complexe» del caqui.

Però, el que són les coses! Aquella pista de ball és tan impressionant per als que no hem nascut per a l'art de Terspsícore que jo —tot i que me'n vaig fer soci— no vaig gosar de profanar-la amb la meua imperícia. De manera que el seu paviment és verge dels meus peus galdosos. La pista del «Menestral» ha estat sempre per a mi un paradís inaccessible.

IX

I no és pas que jo no hi tingué balladores. Dues sobretot, de ben brillants. Però l'una m'agradava massa... i l'altra massa poc. La pista del Casino fou per a mi un miratge que et va fugint així que vas caminant al seu darrera.

X

Amb la guerra, l'etiqueta havia baixat, naturalment, de to. Una guerra és massa fort per a no subvertir-ho tot, com un aiguat ho fa sobre les terres on esclata.

I aleshores la pista de ball es veié envaïda per homes que vestien robes incongruents i desprenien l'olor aspre de la trinxera. S'havien acabat els vestits de gala, els capells i les corbates de seda.

Però el Casino es defensava de la vulgarització, fidel al seu esperit de selecció. Ell havia nascut per a la ciutadania, per a la finor, per a la urbanitat. I les seves parets ho seguien traspuant. Tots aquells homes que hi entraven barroers, allí es feien menys barroers, com els lleons domats per Orfeus. Per mi, que les parets deien als visitants insòlits:

«Jo sóc de Figueres, sóc l'esperit de Figueres. I Figueres és una ciutat petita —«la vila» em diuen els comarcans— petita en caseriu... però gran en civilitat, en ganes de ser urbs i amb encert per a trobar el camí de ser-ho. D'altres poblacions són més grans, més anomenades, més jeràrquiques en el traçat polític del país. Però no són com jo, pubilla airosa i amb tradició de pubillatge. El «Diccionari Espasa Abreujat» del 1932 em qualifica de «població alegre i animada». I a «All i salobre» d'En Segarra s'hi pot llegir: «Els aires estan plens de les trompetes d'una fira que no s'acaba mai». I és que és tan evident que jo sóc fina i senyoreta —com una noia rica i patrícia guarnint-se per a anar a una festa de gran gala— que tothom que m'hagi vist un dia s'en ha de convèncer si els seus ulls han estat esclarits per l'anestral tramuntana. Jo no sóc una població per a escala d'autocars de

turistes. No tinc res per a mostrar a la seva vulgaritat standartitzada... Per això, tu, foraster, que hi vinguis a veure monuments, museus o fonts, perds el temps miserablement, t'enganyes, i, quan seràs a casa teva informaràs malament els que t'escoltin. Jo, Figueres, no sóc «per a passar-hi», sinó «per a quedar-s'hi». No hi vinguis mai de pas. Si em vols comprendre, vingues-hi per tot un mes i alèshores m'estimaràs tant, que et sentiràs, encara que no vulguis, un figuerenc més. Perquè jo no pregunto als meus hostes si són rics o pobres, ni si vesteixen bé —això ja els ho farà aprendre jo— sinó, només, si són honrats i de bon tarannà. Jo sóc la «ciutat del vent», la clara i lluminosa Figueres. Els antics van dir-me «Juncària». Els moderns em podrien dir «Hospitalària», com Cervantes ho va dir de la meva germana gran...

»I jo, «Casino Menestral», sóc l'alcaloide de Figueres, el seu nervi i múscul, el seu centre afectiu i cordial, la seva aula permanent de tot el que la nostra civilització blanca té de bell i envejable. Jo, «Casino Menestral», sóc, en una paraula, Europa, la vella Europa de tots els europeus, que pot ser superada en riqueses o Exèrcits per euràsies o americans, però que mai no podran ser la pàtria d'un Pericles o un Goethe, un Da Vinci o un Schwaitzer, com jo sóc i seguiré sent...»

XI

Al «Menestral» vaig sofrir una de les maltempsades tan sovintjant a la joventut, l'absurda i irremplaçable joventut. Allí vaig haver de presenciar com l'empordanesa que més m'ha enardit, m'abandonava al seu vestibul —després de venir del cinema amb mi— i es posava a ballar amb d'altres xicots sense recordar-se de mi ja més en tot el vespre.

I allí, també, a la galeria alta, havia de conèixer jo la noia que més noblement ha encarnat l'esperit del «Casino» —i, per tant, de la ciutat—. Era com una deessa grega de les que es troben a les excavacions d'Empúries, alta, majestuosa, suau, d'uns ulls que hauria volgut esculpir Fídias i pintar Rembrandt, d'una veu que era com vellut refregant roses fresques... Ara ella és molt lluny de Figueres —part enllà de l'Atlàntic— i tal volta no haurà de veure més la ciutat de la seva infantesa. Si Eugeni d'Ors conegué a una platja, la «Ben Plantada», jo, al «Menestral» havia de conèixer la «Tota Eurítmica». I era natural i enraonat. En un altre «Casino», en un altre punt ciutadà, a ella li hauria faltat el dosser escaient, hi hauria estat com una reina destro-

XII

La darrera vegada que vaig entrar al «Menestral» fou a les darreries de l'any 40. Naturalment, absent jo de la ciutat quasi per tres anys, ja no podia figurar a la llista d'afiliats exposada al vestíbul.

Però encara el conserge em reconegué a mi —el més gris dels concurrents d'antany— i em deixà entrar a veure el que jo havia vist els anys esfumats, quan jo tenia els ulls més joves i més oberts a les meravelles de la vida.

XIII

D'això han passat vint anys i encara, moralment, em considero soci del «Menestral», com un fill espiritual de l'Entitat.

I és perquè hi he viscut hores massa intenses per a que el pas del temps ho esborri com les ones ho fan amb les petges humanes marcades a les platges. Hi he badoquejat mirant el torbellí de les parelles dansant; m'hi he empenyat de les seves noies tan gracioses, des de la punta dels seus cabells fins als talons de les seves sabates de xarol o de «crepè»; hi he inflat la meua vanitat de jovencell parlant i reparlant amb la que un dia en fou proclamada «reina»; he plorat —sí, he plorat— a la seva biblioteca, perquè l'amor que jo volia se m'escapava dels dits.

«Romanticisme», em diran els que volen definir sense saber-ne. I jo deixaré que els contesti Rubèn Dario amb la «Canción de los Pinos»:

«¿Quién que es, no es romántico?

Aquel que no sienta amor ni dolor,

aquel que no sepa de beso y de cántico,

que se ahorque de un pino. ¡Será lo mejor!»

XIV

A l'hora que estic escrivint ignoro del tot quines innovacions o reformes haurà sofert el meu enlluernador «Menestral», quines altes o baixes haurà registrat el seu cens social, quins noms hi sonen o hi han deixat de sonar, quines parelles hi dansen més assíduament les tardes de festa.

Tantseval. Ara —és obvi— hi deuen ballar les filles de les noies que jo havia estimat als meus vint-i-tres anys. Si jo ara les vegés, pensaria —notant els meus cabells grisos que aviat ja no seran ni grisos, puix s'hauran esvaït al pas dels anys que ens transfiguren— que alguna d'aquestes noies —si les coses haguessin anat d'una altra manera en el joc del daus del meu destí— podia, perfectament, ser avui la meua filla.

Però —novament— dic, tantseval! És el trànsit natural de les generacions sobre la terra, les figures humanes que aniran rellevant-se fins a la consumació dels segles. En cadascú de nosaltres hi ha quelcom de tots els que ens han precedit i de tots els que encara han de brandar la torxa que ara enarborem nosaltres.

Del que sí estic segur és que les noies que ara ballen al «Menestral», dringant els cascavells dels seus divuit anys florits, no són menys fines, menys gràcils ni menys polides que les que al meu temps hi ballaven. Puix l'esperit del «Menestral» vetlla sense desmais —invisible, però poderós— per a marcar-les-hi el camí de la finor, de la gràcia i de la polidesa.

I contra l'ànima de les pedres no es combat ni es guanya.

XV

I ara, adéu, «Menestral». Més ben dit, a reveure!, doncs qui t'ha conegut a tu ja et portarà sempre a dins per anys que visqui —per centúries que pogués, per taumatúrgia, arribar a viure—. Tu, noble Casino, vegeres les hores més resplendents de la meva joventut — amb els meus cabells foscos, el meu front ters, la meva passa fàcil, com quan Dorian Gray fou temptat a l'estudi de Basil, el pintor.

Tu, «Menestral», m'acollires amicalment, senyorilment —com és el teu tarannà i no en pots tenir d'altre—. Ets, per tant, per a mi, quelcom que els dies per venir em podran trascolorar però no esfumar.

Ja que tu, «Menestral», ets l'esperit immortal i transcendent de l'Empordà, la gràcia de la graciosa Figueres. I glosant Maragall es podria ara estatuir «que sense el «Menestral», Figueres ja no seria Figueres». Doncs l'un i l'altre —el Casino i la ciutat— són consubstancials, interposats, impossibles de ser desvinculats, com dues cel·lules bessones o com dues ales del mateix ocell.

I així com ho vegeren els avis dels figuerens d'ara, ho puguin veure els néts que neixeran d'aquests darrers. I jo —estic segur— de que sempre algun amic F. C... «descobrirà» el «Menestral» als forasters que de cent cinquanta quilòmetres lluny, hi vagin a servir la bandera, com, en un dia de primavera, hi vaig anar jo... I com jo, aquests forasters del futur en quedaran també, enlluernats per a sempre.

I aquests forasters d'ací deu, vint, trenta anys a venir, diran —si saben ser sincers— o escriuran —si tenen el do d'escriure— el mateix que jo he dit —o he escrit— suara: Que el fi, el senyorívol, el ciutadà «Menestral», és el fruit assaonat de la fina, senyorívola, ciutadana Figueres, doncs n'és la seva perdurable «Escola de Polidesa».